

ԺԷ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 9

1859

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

Կոնֆուցիոսի առածներ : (Տես կրկն 225)

Հինգ ընդհանուր կանոն կայ որոնց մով աշխարհս կը կառավարուի . և են . արդարութիւնն որ կը զօդէ զիշխանն հպատակին հետ . փոխադարձ սէր ծնողաց և որդւոց . այն կապն որ կը միաւորէ երկու ամուսիններ . ստորագասութիւնն կրտսերոյն քան զանդրանիկը . այն քաղցր սրտակցութիւնն ու փոխադարձ պարտքերը որ իրարու հետ կը կապեն զբարեկամս :

Երեք առաքինութիւնք կրնայ մարդս աս կանոնները պահել . խոհեմութիւն , որով աղէկը գէշէն կրնանք զանազանել . ընդհանրական սիրով , որ զբոլոր մարդիկ իրարու հետ կը կապէ . և աւրիութեամբ , որ ոյժ կու տայ բարւոյն հետեւելու , չարէն փախչելու ու զգուշելու :

Երբոր աս իրեք առաքինութիւնները պահես , անկէ ետքը կը գիտնաս թէ

ինչ բան պէտք է քու բնաւորութիւնդ կազմելու , և նոյն սկզբունքէն կրնաս զիւրաւ հանել աշխարհիս պետութիւնները կառավարելու միջոցները : Ասան զի մի և նոյն բանավարութիւնը , մի և նոյն օրէնքը կը հրամայեն ամենուն և առանձնականաց , և արքայական անձին կատարելութիւնը՝ ժողովրդեան կատարելութեանն ու հիմունքն է :

Սէկը շատ յարմարութիւն ալ չունենայ ի ծնէ , թէ որ կրթութիւն եռանդեամբ վառուած է , թէ որ չքանի առաքինութեան ուսմանը մէջ՝ խոհեմութեան խիստ կը մօտենայ : (Ի) Ե որ անձնասիրութեան ալ զրաւեալ է , բայց կը ջանայ բարիք ընելու , շատ հեռու չմնար այն ընդհանրական սէրէն՝ որ պէտք է իր նմաններուն վրայ ունենայ : (Ի) Ե որ նաև ամենամանր ապօրինաւոր առաջարկութիւն մը լսելով՝ միշտ ա-

մընայ և մերժէ զայն, քիչ կը մնայ որ ստանայ այնպիսին ճշմարիտ արիութիւնը:

Եւ իսկ երբ որ յայտնեմ արիութեան վրայ ունեցած իմ զգածմունքս: Եւ դեօք հարաւաքնակ ժողովրդոց արիութեանը վրայ հասկընալու է խօսքը, թէ անոնց՝ որ հիւսիսաքնակ են. մանաւանդ թէ ձեզի վայլած արիութեան վրայ չէ խնդիրը, ձեզի՝ որ իմաստութեան հետեւող էք:

Երբ որ զամուրթեամբ վարուիլ անոնց հետ՝ որ իրենց հպատակն են. ոչ միշտ սխալնին ուղղել, և ոչ երբեք անոնց ծուլութիւնը և կամ դանդաղութիւնը սաստիկ յանդիմանութեամբ երեսնին զարնել. ոչ երբեք օրինազանցները թեթեւ կերպով մըն ալ պատժոց տակ ձգել, այլ համբերութեամբ անոնց պակասութեանցը տանիլ, ու միջոց տալ անոնց որ սխալանքնին ուղղեն. այսպիսի է հարաւաքնակ ժողովրդոց արիութիւնը. այսպէս իրենց բարկութեան կիրքը սանձելով, անզգալի կերպով անոնց խելքը գլուխը կը բերեն:

Օրհասներու ու նիզակի կոյտերու վրայ անվախ պառկիլ, ահուդող ըսելը չգիտնալ, և առանց հեծեծանայ՝ կեանքը աշխատանայ ու վտանգաց մէջ անցընել. ահաւասիկ այսպիսի է հիւսիսաքնակ ազգաց արիութիւնը, ահաւասիկ ասանկ բաներ կրնան ընել քաջ և ուժեղ մարդիկ: Եւ այս իրենց արիութիւնը մեծամեծ յանդգնութեանց հետ խառն է, և ոչ իսկ արդարութեան սանձով կը նուաճի. և այսպիսի արիութիւն չէ ձեզմէ ուզածս, սիրելի աշակերտք իմ:

Իմաստունը, միշտ ջանացող ըլլալով իր անձին յաղթելու, ուրիշներու բարութն ու ոգւոյն կը զիջանի ու կը յարմարի. բայց որովհետեւ միշտ իր անձին տէր է, վատ ու կնամարդի մարդկանց ունակութիւններէն ու օրինակներէն չթուլնար և ոչ ալ կ'աւրուի, և ամէն առթի մէջ այսպիսիներուն խօսքին անտարբերաբար չհպատակիր: Եւ այսպիսի արիութեան համար ջանք կը պահանջուի:

Եւ անոնց մէջ՝ որ արդարութեան կը հեռանան, ինքը միայն միշտ հաստատուն, ուղիղ և արդար կը մնայ, և ամենեւին մէկ կողմնակցութեան մը չհակամտեր: Եւ դր արիութիւնը շատ յարգի է:

Եւ որ առաքինութիւնը, թէ որ օրէնքները պետութեան մէջ զօրութիւն ունին, թէ որ նոյն իսկ ինքը ատենակալութեան պաշտօնի մը մէջ է, գերադոյն պատուոյ ալ հասնի՝ իւր բարքը միշտ նոյն կը մնայ. նոյն տեսակ կեանք կ'անցընէ՝ ինչ որ առանձնական վիճակի մէջ եղած ատենը կ'անցընէր, և անոր հպարտութեամբ մը չգոռազանար: Եւ որչափ մեծ է այս արիութիւնը:

Իսկ ընդ հակառակն՝ թէ որ առաքինութիւնները անարգուած են, թէ որ օրէնքները զանց կ'ըլլուն, թէ որ ամէն բան շփոթած է, ինքը՝ թէ և աղքատութեան ընկճեալ, ցաւօք պաշարեալ, և թէպէտ նախատալից մահուան մը տեղը տարուելու ըլլայ, ան յողորմող կը մնայ և անփոփոխ, և ձեռք չբաշեր իր դիտաւորութեան: Եւ այս է ահաւասիկ արիութեան բարձրագոյն աստիճանը, որ է շարունակեալ յաղթութիւն իր անձին վրայ:

Ով որ զաշխարհս պիտի կառավարէ, միշտ մտքին դիմացն ունենայ հետագայ ինք կանոնները. իրաւ՝ հասարակ կանոններ, բայց պահելը խիստ կարևոր:

Ա. Եւ ինքն առաքինութեան հետեւի:

Բ. Եւ ով ժողովէ իմաստուն ու արդար մարդիկը:

Գ. Եւ իրէ ու մեծարէ իր մերձաւորները:

Դ. Եւ արգէ ու մեծարէ իր պաշտօնեաներն, և զանոնք՝ որ առաջին կարգի ատենակալ են:

Ե. Եւ իր աւելի ստորին կարգի պաշտօնատեարոց օգտակար տեսութիւններուն հետեւի, և իբրեւ իր անդամները սեպէ զանոնք:

Զ. Եւ տղոցը պէս սիրէ իր հպատակները. անոնց ուրախութեանցը վը-

րայ ուրախանայ, և անոնց ցաւոցը վրայ ցաւի :

Է. Ինչանկ մարդիկ ժողովէ քովը, ուրոնց ճարտարութիւնն օգտակար ըլլայ տէրութեան :

Ը. Վաղցրութեամբ ու բարեսիրութեամբ ընդունի զօտարները :

Թ. Իր հարկատու իշխաններուն հետ ակնածութեամբ, մեծարանօք և բարեկամաբար վարուի, և անոնց սէրն ու հաւատարմութիւնը ստանայ :

Թ. Ինչ որ իշխանը այս ինը կանոնները պահէ, ինչ մեծ օգուտ կ'ընէ բոլոր պետութեան : Թ. Ինչ որ իր յատուկ բնաւորութիւնն ընտանեցընէ առաքինութեանց, կը տեսնէ որ այս կանոններն ու օրէնքները իր օրինակովը հաստատութիւն կ'առնուն :

Թ. Ինչ որ քովը ժողովէ իմաստունները, թէ որ յաճախէ անոնց քովը, թէ որ անոնց խորհուրդներուն մտիկ դնէ, ձեռնարկութեանց ու գործոց վարչութեանը մէջ բնաւ չտարակուսիր :

Թ. Ինչ որ սիրէ ու պատուէ իր մերձաւորները, ոչ երբեք կռիւ և ատելութիւն կը տեսնէ իրեն հաւասար թագաւորազուն իշխանաց մէջ. միաբանութիւնն ու սէրը իւր ընտանեացն երջանկութիւնը կը նիւթեն :

Թ. Ինչ որ իր գլխաւոր պաշտօնէից վրայ համարմունք ցուցընէ, պետութեան խնամակալութեանը մէջ ամենեւին անստոյգ, տարտամ ու վախկոտ չըլլար. վասն զի նոյն իսկ ամենէն աւելի դժուարին պարագայից մէջ ալ, առաքինութեան մէջ ամենափորձ մարդիկը, ու արիւթութեան մէջ անյաղթելի անձինքը՝ օգնութիւն կը մատուցանեն իրեն, միշտ պատրաստ ըլլալով խորհրդով և ձեռնտուութեամբ ծառայելու :

Թ. Ինչ որ ատենակալաց հետ համաձայն երթայ, թէ որ իբրեւ իր անդամները սեպէ զանոնք, այս բարձր տիր անձինքը աւելի եռանդեամբ ու բարի նախանձով կը ծառայեն իրեն, և ըստ բարեսիրութեան իշխանին՝ իրենք ալ իրենց հաւատարմութիւնը կը ցուցընեն :

Թ. Ինչ որ զժողովուրդը իր տղոցը պէս սիրէ, գրգիւ կ'ըլլայ անոնց որ այսպիսի բարի հայր մը սիրեն :

Թ. Ինչ որ իշխանին վրայ եղած համարումէն յորդորուելով՝ ամէն կողմանէ ամէն տեսակ ճարտար մարդիկ քովը ժողովուին, առատ հարստութիւն կ'ունենայ, և ամէն արուեստները մի քան զմի աւելի յառաջանալու կը ջանան յօգուտ իրեն հպատակացը :

Թ. Ինչ որ զօտարները բարեսիրութեամբ ընդունի, դրացի տէրութեանց ժողովուրդները ուրախութեամբ կը վաղեն մարդասէր ու բարերար արքայի մը քովը :

Երջանկէս՝ թէ որ ստորին իշխանաց հետ ակնածութեամբ վարուի, զանոնք իրեն կը շահի, սիրելի կ'ըլլայ անոնց, իր զօրութիւնը անոնց հարստութեամբն ու կարողութեամբը կ'աճի, և ահա որ կ'ըլլայ բոլոր աշխարհի :

ԱՌԱԿ

Մահն -- Չարաբար :

Չարաբար մ'ամէն օր
Կը կանչէր մահն իրեն որ հասնի,
Ըսելով. Ինչ աղուոր
Կ'երեւնաս աչքիս, մահ ցանկալի.
Ե՛կ ինձի, եկ շուտով
Սա անգութ բախտէս զիս աղատէ :
Մահն իրաւ կարծելով
Որ իր երթն անոր մեծ շնորհք է,
Կու գայ դուռն ափ կ'առնէ
Կը մըտնայ ներս աչքին կ'երեւնայ :
Նա վայ վայ կը կանչէ.
Աս ի՛նչ է, վարեցէք սրելիկայ
Իմ աչքիս առջեւէն.
Ի՛նչ տրգեղ ահռելի տեսք ունի,
Ոսկորներս գող կ'եղին :
Հեռու, մահ, դու իզմէ
Ով մահ, գնա կորսուէ :
Խօսքը գիտցող մարդ Մեկենաս
Չայս հեղ մ'ըսաւ.
Թող հաշմանգամ, ձեռքըս պակաս,
Ու ոտնացաւ
Ըլամ խեղ, կաղ, բայց վերջապէս
Թող չիմեռնիմ,
Այն ինձ հերիք է, գոհ եմ ես :
Հեռու քովէս
Կ'որիմ գընա, մահ, ամէնքնին
Կ'ըսեն նոյնպէս :

ԼԱՅՈՆԴԻՆ